

ANADOLU'NUN PARLAYAN YÜZÜ; KAYILAR

Shining Face of Anatolia: The Kayi People

Erol KÜRKCÜOĞLU*

ÖZ

Kuvvet ve kudret anlamlarına gelen Kayi kelimesi, anlamlandırdığı topluluğun siyasi ve askeri yapısını anlamamız açısından önem taşımaktadır. Zira bu anlamlandırma Kayıların Anadolu coğrafyasında ortaya çıkaracağı büyük etkilerin bir tanımı gibidir. Özellikle onların Anadolu'nun Türkleşme süreci içinde bu coğrafyayı yakından tanımaları bu sahada büyük bir devlet olan Osmanlı'nın ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Elbette onların Anadolu topraklarına yerleşmeleri ve burada tutunarak birçok yere yayılmaları yüzyıllar süren bir zaman dilimini kapsamıştır. Kaynaklar Kayıların tarihlerini Anadolu'ya geldikleri zaman dilimiyle orantılı olarak pek de haksız sayılmazlar. Zira onlar Anadolu'ya geldikleri sırada kendi kimliklerini tam manasıyla bulmuşlar ve anlamlandırmışlardır. Yüzyıllarca birçok kıtada hüküm süren Osmanlı Devleti'nin atası olmak onların önemini bir kat daha arttırmıştır. Bu bağlamda makale Kayıların Anadolu'ya geliş süreci ve onların Anadolu'nun Türkleşme sürecindeki rollerini konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Kayılar, Tarih.

ABSTRACT

The word 'Kayi', which means strength and power, is significant in terms of understanding the political and military structure of the community it makes sense of because this sense-making is like a definition of the huge effects Kayi people created in Anatolian geography. Especially their close acquaintance with this geography during the Turkization period of Anatolia formed a basis for the emergence of Ottoman Empire, a great state. Their settlement in Anatolian territories, holding on to this place and expanding towards many regions, spans a period lasting for centuries. The sources which date Kayi people's history with their arrival in Anatolian region are not wrong because these people found their identity in the strictest sense and made sense of it when they arrived in Anatolia. The fact that they were the ancestors of the Ottoman state, which reigned over many continents for centuries, increased their significance once more. This study is about the process of Kayi people's arrival in Anatolia and their role on the Turkization process of Anatolia.

Key Words: Anatolia, Kayi People, History.

Kayıların Anadolu'ya Geliş Süreci

Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma süreci gerek siyasi gerekse medeniyet bakımından önemli bir aşamadır. XI. yüzyıl başlarında "Oğuz" ve "Türkmen" adlarıyla anılan ve kitleler halinde Anadolu'ya gelen Kayılar, bu coğrafyaya yakından tanışma imkânı bulmuşlardır. Bu sayede Kayılar Anadolu'yu vatan haline

* Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

getirmişler ve buradan aldıkları güçle diğer birçok coğrafyada da söz hakkına sahip olmuşlardır. Onların bu hakkı Osmanlı Devleti'nin topraklarını genişletmek suretiyle birçok kıtaya hükmetmeleriyle doğru orantılıdır.

1071 Malazgirt Zaferine kadar yüzyıllar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu, bu tarihten itibaren Türklerin yurdu haline gelmiştir. Bu gelişme Türkmen göçlerinin baskısı altında bulunan Selçukluların rahatlamasını sağlamış böylece göçlerle gelen Türkmenler, yeni yerleşim olanaklarına sahip olmuşlardır. XI. yüzyılda Anadolu'ya yapılan bu göçler, Germen göçleri kadar büyük etkiler bırakmıştır¹.

Türklerin Anadolu'yu vatan edinme istekleri Hristiyan âleminden İslam dünyasına yöneltilen tehlikeleri göğüslemeleri zaruretini de beraberinde getirmiştir. Bu zaruret cihan hâkimiyeti idealinin Anadolu merkezli gerçekleşebileceği inancını da güçlendirmiştir. Bu ideoloji Türkmen boylarının yeni vatanlarını yadırgamayarak kolayca kabullenmelerine olanak sağlamıştır. Zira Anadolu'nun gerek iklim gerekse sahip olduğu coğrafi şartlar bakımından onların eski yurtlarını andırıyor olması da bu coğrafyaya alışmaları açısından onlar üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır. Bu durum Türklerin hâkimiyetinde bulunan Anadolu'nun kaderini kökten değiştiren ve her karış toprağını daha da kutsallaştıran anlamsal bir zenginlik katmıştır².

Bir Bizans müellifi *"Türkler Anadolu'ya eskisi gibi yağmacı olarak değil, işgal ettikleri yerlerin hakiki sahibi sıfatı ile giriyorlardı"* ifadesiyle bu yeni gelişmeyi önceden yapılan gazalarla kıyaslamıştır. Bunun yanı sıra çağdaş bir yazarın konuyla ilgili başka bir açıklaması da; *"Bizans İmparatoru Mihael'i korku aldı. Korkak ve kadımlaşmış müşavirlerinin sözlerine kapılarak sarayından ayrılıp Türklere karşı sefere çıkmadı. Böylece ahalisiz kalan bu bölgelerde Türkler' in yerleşmesine hizmet etti"*³ şeklindedir. Bu ifadeler Anadolu coğrafyasındaki Türkleşme sürecini açıkça ortaya koymaktadır. Malazgirt Zaferi sonrasında Türklerin Anadolu'daki hızlı yayılışları hakkında Urfalı Mateos, *"Müslüman Türkler bütün şarkın sahipsiz kaldığını görünce kuvvetli ordularla beraber bir sene içinde İstanbul'un kapılarına kadar ilerlediler. Bütün Roma eyaletlerini, liman şehirlerini*

¹ Şerif Baştav, *"Malazgirt Meydan Muharebesi ve Romen Diojen"*, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sa. 47, İstanbul 1971, s. 30-31.

² Osman Turan, *Türkler Anadolu'da*, İstanbul 1973, s. 8-9.

³ Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, İstanbul 1981, s. 297.

ve adalarını zapt ettiler. Grek milletini mahpus gibi İstanbul'un içine tıkadılar⁴" ifadelerini kullanmak suretiyle bu gelişimin haritasını çizmiştir.

Bir coğrafi sahanın insan tarafından ana yurt olarak kabul edilmesinde kimlik meselesi önemli bir yere sahiptir. Zira kimlik problemi insana bağlı bir olgu olarak gelişim gösterir ve bu durum yaşanan coğrafyanın değerinin artması konusunda da önemli sonuçlar doğurur. Bu döneme bakıldığında Anadolu coğrafyasına adını veren Türkler için hemen hiçbir dönemde Anadolu'da kimlik probleminin yaşanmadığı görülmektedir. Türkler kısa sürede binlerce köy ve kasaba meydana getirmişler harabe durumundaki pek çok şehri de yeniden inşa ederek Anadolu'ya kendi kimliklerini sistemli bir şekilde yansıtmışlardır⁵.

Anadolu Türklüğünün yeniden tesis edilerek güçlenmesine önemli katkılar sağlayan Osmanlı Hanedanı'nın ortaya çıkışı Batı Anadolu'nun uç bölgesinde yeni bir Türkiye'nin oluşumu gerçeğiyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Burada en önemli mesele Selçuklu sınır bölgesinde kurulan beyliklerden biri olan Osmanoğulları'dır. Onların kuruluş şartları göz önüne alınarak Anadolu Selçuklu tarihi çerçevesinde sahip oldukları siyasi kimliğin incelenmesi Anadolu medeniyetinin sahip olduğu zenginliklere eklenen bir basamak gibidir. Bu bağlamda Osmanlı Beyliği'nin incelenmesi Anadolu Selçuklu Devleti'nin incelenmesi anlamına gelmektedir. Batı Anadolu'da kurulan bu beylik ve diğerleri Moğollar başta olmak üzere yeni siyasi yapıların baskıları ve zorunluluklarının bir neticesidir. Kızılırmak'ın batısı, özellikle batı uç bölgesi 1260-1300 yıllarında Anadolu Türkleri için yeni bir hayat ve faaliyet sahası olmuştur. Bu durum uçlardaki Selçuklu hinterlandının ananevi yüksek İslam kültüründen farklı olarak bir uç kültürünün oluşmasını sağlamıştır. Bunun nedeni de uçlarda oluşan nüfusun büyük çoğunluğunun göçebe Türkmenlerden oluşmasıdır. Osmanlı Devleti'nin menşei üzerine incelemelerde bulunan araştırmacılar bu uç kültürünün manevi gücüne ve gaza fikrine dikkat çekmişlerdir. Özellikle gaza fikri, uçlarda yaşayan Türkmenlerin alperenlik adı altında siyasi teşekküllerin dinî, edebî ve siyasî yapısına etki etmiş ve Osmanlı Devleti'nin fütühatçı askeri karakterine olumlu bir etki bırakmıştır⁶.

Anadolu'nun uç bölgesinde kurulan bu beylik, Türk cihan hakimiyetinin en yüksek dereceye erişmesini sağlamış böylece maddi ve manevi güç birliği bu

⁴ Urfalı Mateos, *Vekayi-nâmesi (952-1136)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara 1987, s.112.

⁵ Mustafa Kafalı, *Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi*, Ankara 1997, s.7

⁶ Halil İnalçık, "Osmanlılar", *İA*, XII/2, İstanbul 1988, s. 286-287.

beyliğin bünyesinde hayat bulmuştur. Moğolların bir asır süren hâkimiyetinin ardından Kayı boyunun kurduğu Osmanlı Devleti, üç kıtaya hükmetmiş böylece cihan hâkimiyeti tekrar Türklere intikal etmiştir. Bu sağlam yapı, devletin kutsal temellere dayanmasını buna bağlı olarak da “*Devlet-i ebed-müddet*” olduğu inancını güçlendirmiştir.

Kayıların Köken Meselesi

Selçukluların mensup olduğu Kınık boyundan sonra ikinci sırada yer alan Kayı boyu hakkında önemli bilgiler veren Kaşgarlı Mahmud, eserinde bu boyu, Kayig şeklinde ifade etmiştir⁷. Kayı kelimesinin anlamı üzerine kaynaklarda yer alan sağlam, kuvvet ve kudret sahibi⁸ şeklindeki anlamlandırmalar dikkat çekicidir.

Kaşgarlı Mahmud eserinde Oğuzların Türkmen olduklarını ve bunların 22 bölükten oluştuğunu ifade etmiştir⁹. Bunun yanı sıra Ebûlgazi Bahadır Han da Oğuz Han’ın büyük oğlu Kün Han’ın oğullarından birinin Kayı Han olduğunu kaydetmektedir¹⁰.

Oğuzların en asil ve en şerefli boyu olarak kabul edilen Kayılar; Avşar, Beydili ve Yıva boyları gibi aralarından birçok hükümdar çıkaran boylar arasında yer almışlardır. Osmanlı tarih kaynaklarında Kayılar, Oğuz Han’a dayandırılmıştır. Onların bu şekilde tanımlanmaları Türk devletlerindeki hâkimiyet anlayışında yer alan hükümdarlığın Tanrı’dan geldiği anlayışıyla örtüşmekte buna bağlı olarak da Osmanlı ailesine hükümdarlık Tanrı tarafından verilmiştir nazariyesi benimsenmektedir. Kaynaklarda yer alan “*Oğuz Han’ın vasiyeti mucibince âhir Kayı Han evlâdına düşse gerektir*”¹¹ ifadesi Kayıların Türk tarihindeki siyasi önemini vurgulaması açısından önemlidir. Reşideddin Camî’üt-Tevarih adlı eserinde de,

⁷ Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lügat-it-Türk Tercemesi*, 1, (Çev. Besim Atalay), Ankara, 1992, s. 55; Bartold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ankara 1975, s. 144-145.

⁸ Reşideddin Fazlullah, *Camî’üt-tevârih*, Tahran 1374, s. 39; Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime* (Türkmenlerin Soy Kütüğü), (Haz. Zuhâl Kargı Ölmez), Ankara, 1996; s. 245; Köprülüzade Mehmed Fuad, “Kayılar”, *Türkiyat Mecmuası*, 1, İstanbul 1925, s.187-191.

⁹ Kaşgarlı Mahmud, s. 55; Bartold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, s. 144-145.

¹⁰ Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime*, s. 245.

¹¹ Halil İnalçık, “Osmanlı Tarihi En Çok Saptırılmış Tek Yanlı Yorumlanmış Tarihtir” *Cogito*, Sa. 19, İstanbul 1999, s.25-27; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1996, s.1.

24 Oğuz boyu arasında Kayı boyunu en muteber boy olarak vasıflandırmıştır¹². Dede Korkut ise kayılar hakkında *"Resûlaleyhisselâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. Oğuz'un o kişi tam bilicisi idi. Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber söylerdi. Hak Tealâ onun gönlüne ilham ederdi.*

Korkut Ata söyledi. Âhir zamanda hanlık tekrar Kayı'ya geçecek. Kimse elerinden almayacak, ahir zaman olup kıyamet kopuncaya kadar.

Bu dediği Osman neslidir, işte sürüp gidiyor¹³." ifadelerini kullanarak Kayıların siyasi gelecekleri hakkında önemli bilgiler vermiştir. Buna ek bir bilgiyi de Rus tarihçi ve Türkolog Barthold'un verdiği görülmektedir. Barthold, Oğuz boylarının devlet yönetimine katılmasında Kayı boyunun önemine dikkat çekerek *"Sultan Sancar zamanında Oğuz adetlerine sıkı sıkıya uyulduğunu belirterek, sağ kanadın baş beyinin mutlaka Kayı ve Bayat boylarından, sol kanadın baş beyinin de Bayındır ve Peçenek boylarından seçildiğini"* yazmaktadır¹⁴.

Rus kaynaklarından birinde de Boz-okların büyük, Üç-okların da küçük boylardan olduğunu, Han'ın seçiminde Boz-okların Üç-oklara oranla daha büyük imtiyazlara sahip olduğu ifade edilmektedir¹⁵.

II. Murad zamanında milli kültür ve tarih şuuru ile yetişen ve faaliyetlerde bulunan Yazıcıoğlu Ali de bu fikir çerçevesinde İbn Bîbî'yi tercüme ettiği sırada özellikle Alâeddin Keykubad dönemini anlatırken olayları Oğuz Destanına ve Türk töresine göre nakletmiştir. Onun ifadeleri şu şekildedir:

"Hanların atası, Oğuz Han söyledi; -şöyle belirledi, töreyi, yolları ve yasaları; - şu şekilde öğüt verdi – töre oğullarına yol olsun diye – Dedi: Sonra Kayı, han olacağı için, - O, sağ kolun beylerbeyi ilân olunsun – Töreye göre sol kolda da beylerbeyi olacak, - O da Bayındır olmalı – Töre, kurallar ve ikramda yine şu

¹² Lászlo Rasonyi, *Tarihde Türklük*, Ankara 1988, s.163.

¹³ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul 1971, s. 1.

¹⁴ V.V. Bartold, *Socineniya*, II/1, Moskova 1963, s. 575-580.

¹⁵ S.G. Agagjanov, *Gosudarstvo Seldjukidovi Srednayaya Aziya v XI-XII vv*, Moskova 1991, s.20; Faruk Sümer, "Bozoklu Oğuz Boylarına Dair" *DTCF Dergisi*, Mart XI/1, Ankara 1953, s.65.

düzende olmalı ey kardeşim; - Baştan Kayı oturacak; sonra Bayat, - sonra Alkaevli ve Karaevli, ağırbaşlı¹⁶."

Paul Wititek de, Kaşgarlı Mahmud'un ifadelerine dayanarak hazırladığı oğuz boyları ile ilgili listede Kayıların ikinci sırada yer almalarının doğruluğuna dikkat çekerek ikinciliğin birincilik kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Zira o, dönemin devletlerinden Selçuklu hanedanının temelini oluşturan ve ilk sırada yer alan Kınık boyunu dayanak göstererek bu durumun zorunlu olduğunu belirtmiştir¹⁷.

Osmanlı kaynakları da Kayıların Oğuz boyları arasında üstün bir yere sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kaynaklar arasında Lütfi Paşa Tarihi dikkate değerdir. O eserinde Sultan Osman'ın cülusunu naklederken "*Oğuz töresi gereğince Oğuz neslinden kimse olmayacak hanlık ve padişahlık Kayı soyu var iken özge boy soyuna değmez¹⁸."* ifadelerini kullanmış ve bu boyun Anadolu tarihinde yapacağı etkilerin farkına varmıştır. Selçuklular zamanında sağ kolun beylerbeyi yani Kayı boyu tarafından yönetildiği görülmektedir.

Kayıların Anadolu'yu Yurt Edinmeleri

Birçok Osmanlı müellifi Kayıların boy beyi olan Ertuğrul'u Süleyman Şah'ın oğlu olarak göstermektedir ve Süleyman Şah komutasında Kayıların Anadolu'ya gelişleri hakkında önemli bilgiler vermektedirler. Süleyman Şah Horasan'da meydana gelen Moğol istilasını üzerine kabilesiyle beraber batıya göç etmiş Ahlat, Erzincan ve Amasya taraflarına gitmiştir. Süleyman Şah, bu yolculuğu sonucunda birçok sıkıntı yaşamış Elbistan ve Halep üzerinden Caber kalesine gitmiştir. Burada Fırat ırmağından geçerken boğularak ölmüş ve bugün "*Türk Mezarı*" diye meşhur olan yere gömülmüştür. Süleyman Şah'ın dört oğlundan Sungur-Tekin ile Gün-doğdu bu olay üzerine vatanlarına dönerken diğer iki kardeş Dünder ve Ertuğrul da Pasin Ovasını takiple Sürmeli-çukur taraflarına gitmişlerdir. Fakat bu bölgeden memnun olmayan Ertuğrul Gazi, oğullarından Savcı Beyi (Aşıkpaşaoğlu'nda Sarı Yatu diye geçmektedir), Konya'ya göndermiş

¹⁶ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1984, s. 329; Vladimir Aleksandroviç, *Anadolu Selçuklu Devleti*, (Çev. Azer Yazar), Ankara 1988, s.96.

¹⁷ Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, İstanbul 1995, s.20.

¹⁸ Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âli Osman*, (Neşr. Ali Bey), İstanbul 1341, s.21-23; Hüseyin Namık Orkun, *Oğuzlara Dair*, Ankara 1935, s. 26-28.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'dan iskân etmek için bir yer istemiştir. Bunun üzerine I. Alâeddin Keykubad onlara Ankara civarındaki Karacadağ'ı vermiştir. Ertuğrul burada iskân ettiği süre içerisinde hem Moğollar hem de Rumlarla mücadele ederek Selçuklulara hizmet etmiştir. Onun bu hizmetleri karşısında başarılarının mükâfatı olarak Bizans sınırında bulunan "Söğüt Kışlağı" ile "Domaniç Yaylağı" iktâ olarak verilmiştir. Bu topraklar Osmanlı hanedanının büyük bir devlet olması açısından önem taşımaktadır. Zira bu bölgeler Osmanlı Devleti'nin beşiği olarak kabul edilmiştir¹⁹. Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamlarından Nişancı Mehmed Paşa, Edirneli Ruhi, Ahmedî, Yazıcızade Ali, Hüseyin Namık Orkun, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Mükrimin Halil Yınanç, Adnan Erzi gibi tarihçilerin verdiği bilgiler Ertuğrul'un babasının Gündüz Alp olduğu yönündedir. Bunun ispatı da Ankara'nın Kızıl Saray Kasabasının Kırka Köyünde Gündüz Alp'e ait bir mezar bulunmasıdır²⁰.

Malazgirt Zaferi sonrası Anadolu'nun muhtelif yerlerine yerleşen Kayıların IX. yüzyıldan itibaren Ceyhun nehrini geçmek suretiyle İran'a geldikleri hususunda tarihçiler fikir birliği içindedirler. Ceyhun'u geçen Kayıların Moğol saldırılarından kaçarak Merv ve Mahan'a oradan da Azerbaycan yolunu takip ederek Doğu Anadolu'daki Ahlat'a geldikleri görülmektedir.

¹⁹ Şükrüllah, *Behçetü't-Tevârih*, (Çev. N. Atsız), İstanbul 1939, s.27-28; Aşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Düz. N. Atsız), İstanbul 1949, s. 92-93; Mehmed Neşrî, *Neşrî Tarihi*, (Haz. Mehmet Altay Köymen), Ankara 1983, s. 35-39; Bayatlı Mahmud Oğlu Hasan, *Câm-ı Cem Âyân*, (Haz. Fahrettin Kırzioğlu), İstanbul, s. 394; Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camîü'd-Düvel Osmanlı Tarihi* (1299-1481) (Haz. Ahmed Ağırakça), İstanbul 1995, s. 58-59; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, I, (Yay. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, s. 25-27; Halil Edhem, *Düvel-i İslâmiye*, İstanbul 1927, s. 320-321; Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 17; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971, s. 1-2; Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 23; Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara 1988, s. 17; Frederik Giese, *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (Haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 8-9; Aldo Gallotta, *"Oğuz Efsanesi ve Osmanlı Devleti'nin Kökenleri: Bir İnceleme"*, Osmanlı Beyliği (1300-1389) İstanbul, 1997, s.51.

²⁰ Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, (Çev. Konyalı İbrahim Hakkı), İstanbul 1947, s. 343; Ahmedî, *Dâstân ve Tevârih-i Mülük-i Âl-i Osman*, (Düz. Çiftçioğlu N. Atsız), İstanbul 1947, s. 28; Hüseyin Namık Orkun, *Türk Tarihi*, IV, İstanbul 1946, s. 138-139; Enverî, *Düsturname*, (Neşr. Mükrimin Halil), İstanbul 1929, s. 87; Mükrimin Halil Yınanç, "Ertuğrul Gazi", *İA*, IV, s. 330; Adnan Erzi, "Bibliyografya: Tahlil ve Tenkitler", *Belleten*, IV/14-15, Ankara 1940, s. 271-275; Gallotta "Oğuz Efsanesi ve Osmanlı Devleti'nin Kökenleri", s.46.

Kayıların tarihini Anadolu'ya yaptıkları göçlerle başlatan birçok tarihçi, onların Selçuklular zamanında birçok savaşa katıldıklarını ifade etmektedir. Buradaki en önemli hakikatlerden biri Anadolu sınır boylarını korumayı amaç edinen Selçukluların "*Dar-ül cihad*" anlayışı içerisinde pek çok Türkmen boyunu uç bölgelere yerleştirerek onların gazalara katılmasını sağlamaları olmuştur²¹.

Kayılar Anadolu'nun muhtelif bölgelerine dağılmalarına rağmen özellikle Kastamonu'da yoğun bir şekilde görülmüşlerdir. Kaynaklar bu konuda Kastamonu'nun Kayı ili olduğunu ifade etmektedir. Ertuğrul Gazi ve kardeşlerinin Anadolu'ya girerken izledikleri yol, tamamen Kayı bölgesi olarak nitelendirilmiştir. Onlar sırasıyla Van'a sonra da Mardin yani Artukoğulları memleketine kadar gelmiş oradan Danişmend memleketine kadar uzanarak, Kastamonu bölgesine gelmişler ve burada iskan etmişlerdir. Yazıcızâde Ali, Selçuknâme adlı eserinde, Kastamonu'da bulunan Çobanoğullarının Kayıların bir kolu olduğunu ileri sürmüş ve Kastamonu-Ankara bölgesinde bulunan büyük bir Kayı zümresinin varlığından bahsetmiştir. Onun bu iddiası bu bölgedeki Kayı varlığı ile örtüşmektedir. Bunun yanı sıra Hüsameddin Çoban ailesinin bu bölgede bulunan Kayı topluluğuna mensup olması ve Kayıların Selçuklular zamanında Kastamonu-Ankara arasına yerleştirilmesi de onların yüz bin çadırdan oluşan bu Türkmen gurubuna dâhil olduklarını göstermektedir. Kayıların Ankara'dan kuzeye doğru gidildiğinde dağınık bir şekilde yerleşim gerçekleştirmiş olmaları da Çobanoğullarının bu bölgedeki siyasi faaliyetlerinin neticesi olarak kabul edilmektedir²².

Türkmen boy ve ulusları Anadolu'ya dağınık bir şekilde serpilmiş olmakla beraber, her bölgeye aynı yoğunluk derecesine göre yerleşmemişlerdir. Anadolu'nun kuzey taraflarında on iki Boz-ok boyu, güneyde on iki Üç-ok kolu yoğunlaşmıştır. Bu coğrafyada Kınık, Bayındır, Afşar ve Kayı boyları birinci derecede

²¹ Faruk Sümer, "Kayı", *İA*, VI, Ankara 1988, s. 460-461; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, s.1-2; Orkun, *Oğuzlara Dair*, s. 26-31; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1972, s. 94-101; M. Tayyib Gökbilgin, "Osmanlı", *İA*, IX, İstanbul 1988, s. 432-433; M. Fuad Köprülü, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşei Meseleleri", *Bellekten*, VII/28, Ankara 1943, s. 276.

²² Şahabettin Tekindağ, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Hakkında Yeni Görüşler", *Atatürk Konferansları*, 1975, Ankara 1980, s. 63-66; Yaşar Yücel, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi, Çoban Oğulları, Candar-Oğulları Beylikleri*, Ankara 1980, s. 35-36; "Kastamonu'da Hüsameddin Çoban Beg Ailesi", *Tarihî Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüz. 5, İstanbul 1328, s. 319; Halil Edhem, *Düveli İslâmiye*, s. 303; Franz Babinger-M. Fuad Köprülü, *Anadolu'da İslâmiyet*, İstanbul 1996, s. 62; Faruk Demirtaş, "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *Bellekten*, XII/47, Ankara 1948, s. 5475-576.

Çepni, Eğdir, Salur, Döğer, Bayat boyları ikinci derecede diğerleri de üçüncü derecede iskân edilmişlerdir. Günümüzdeki Anadolu köy ve kasabalarının binlercesi Türkmen ilinin iki kanadını teşkil eden Boz-oklu ve Üç-oklu (Dış-İL veya İç-İL) boy ve oymaklarının adlarını taşımaktadırlar²³.

Günümüz Anadolu'sunda da 24 Oğuz boyunun adlarını taşıyan yüzlerce köy ve yer bulunmaktadır. Buna örnek olarak Kuzey Azerbaycan'dan başlayarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, Orta Anadolu'da ve nihayet Batı Anadolu'da ve Trakya'da birtakım Kayı köyleri gösterilebilir. Görülüyor ki, yüzyıllar boyunca çeşitli aşamalar geçiren Anadolu'nun fethi ve Türkleşmesi sırasında diğer Oğuz boyları gibi Kayılar da doğudan batıya ilerleyerek Anadolu'nun Türk vatani haline gelmesine zemin hazırlamışlardır. Bugünkü Anadolu toponomisinin bize gösterdiği gerçek, Kayıların diğer Oğuz boyları gibi daha ilk fetih devirlerinden başlayarak doğudan batıya doğru yerleşme siyasetini gerçekleştirmiş olmalarıdır. Bu yer adlarına, Artukluların hâkim olduğu Doğu Anadolu'dan çok batı ve kısmen güney sahalarda rastlanması, Kayı boyunun büyük bir kısmının tarihi ve iktisadi etkenler nedeniyle batıya doğru yürümlerinden ileri gelmiş olmalıdır²⁴.

Türkiye İçişleri Bakanlığı'nın 1 Mart 1968'de yayınlamış olduğu Köylerimiz²⁵ adlı eserde doğuda bulunan Erzincan'da Refahiye'den başlayarak, batıda Tekirdağ'a kadar 27 Kayı köyüne rastlanmaktadır. Erzincan, Diyarbakır, Sivas, Ankara, Çankırı, Çorum, Nevşehir, Niğde, Eskişehir, Isparta, Burdur, Afyon, Denizli, Konya, Bolu, Kastamonu, Tekirdağ illerindeki Kayı köylerinin varlığı Osmanlı'nın Anadolu'nun Türkleşme sürecindeki yaptığı katkının açık bir göstergesidir. Bu listenin tam olmadığı ve bugünkü Türkiye sınırları içinde Muğla, Aydın, Ödemiş, Fethiye, Düzce, Mihaliç, Orhaneli gibi yerleşim bölgelerinde de tam 58 Kayı adının mevcut bulunduğu bu konudaki haritalar üzerinde yapılmış bazı araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır²⁶.

²³ Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I Anadolu'nun Fethi*, İstanbul 1934, s. 82-84; Kafalı, *Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi*, s. 8-9; A. Zeki Velidi Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981, s. 321-324.

²⁴ Fuad Köprülü, *Osmanlı'nın Etnik Kökeni*, İstanbul 1999, s. 38-40; Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara 1991, s. 71.

²⁵ İçişleri Bakanlığı, *Köylerimiz*, Seri. II, Sa. 8, Ankara 1968, s. 340.

²⁶ Avni Ali Candar, "Kayı'nın Bölüntüleri", *Hâkimiyet-i Milliye*, İkinci Kanun 1933; Ahmed Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1989, s. 3.

Oğuz boylarına ait yer adları hakkında, XVI. yüzyılda yazılmış Osmanlı tahrir defterleri üzerinde yapılan araştırmalara göre, Kayı Boyu, 94 yer adı ile ilk sırada bulunmaktadır. Kayılar bu hususta da en fazla teşekküllere sahip bulunan iki boydan (diğeri Avşar) biridir. Yer adlarında olduğu gibi, oymaklar hususunda da Kayı ile Avşar boyları başa baş gitmektedir. Bu Kayı oymakları, Yörükler arasında, yani Anadolu'nun orta ve batı taraflarında; At-Çeken (Konya), Ankara, Hamid (İsparta), Denizli, Menteşe, Saru-Han, Kara-Hisar (Afyon), Sis (Kozan) bölgelerinde görülmektedir²⁷.

H. Nihal ve Ahmed Naci'nin birlikte yazdıkları "*Anadolu'da Türklere ait Yer isimleri*" adlı makalede²⁸, Muğla, Menderes, Aydın, Burdur, Isparta, Denizli, Fethiye, Sapanca, Domaniç, Eskişehir gibi kasaba ve şehirlerde Kayılara ait 14 köy adına rastlandığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu makalede Kilis-Antep yolu üzerinde, Antep'ten 20 km kuzeyde bir Kayı köyünün mevcudiyeti de söz konusudur.

Yer adları hatıraları Anadolu'nun vatan edinilmesinde en mühim rolü Kayı boyunun oynamış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç

Anadolu'nun Türk Vatanı haline gelme sürecinde önemli bir rol üstlenen Kayı'lar, Türk yapıcılığının en şerefli abidelerinden olan Osmanlı Devleti'nin çekirdeğini oluşturması açısından önem taşımaktadır. Bu devletin yüzyıllar boyunca çok geniş bir coğrafyaya hükmetmeleri yine Kayıların varlığı sayesinde olmuştur. Bu bağlamda Kayıların Anadolu coğrafyasına gelerek Türk Kültürüne ve siyasi yapısında bırakmış olduğu izler tartışılmaz bir gerçektir. Kaynakların Oğuz boylarının en asili olarak nitelendirdiği Kayı'lar, milli ananevi yapılarını yüzyıllarca korumak suretiyle Türklüğün temelini dayanak olarak yerleştirmişlerdir. Onların oluşturduğu bu miras Osmanlı Devleti içinde kendi kimliğini kazanmış ve gelişim göstererek daha geniş bir alanda varlığını sürdürmüştür. Bu gelişim Kayıların sahip olduğu siyasi yapının bir yansıması olarak geniş kitlelerde vücut bulmuştur.

²⁷ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1992, s. 176-178.

²⁸ H. Nihal – Ahmed Naci, "*Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri*", *Türkiyat Mecmuası*, II, İstanbul, 1928, s. 248-249.

KAYNAKÇA

Agagjanov, S.G., *Gosudarstvo Seldjukidovi Srednayaya Aziya v XI-XII vv*, Moskova, 1991.

AHMEDÎ, *Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman*, (Düz. Çiftçioğlu N. Atsız), İstanbul, 1947.

Aleksandroviç, Vladimir, *Anadolu Selçuklu Devleti*, (Çev. Azer Yazar), Ankara 1988.

Aşıkpaşaoğlu, Ahmed, *Âşıkî, Tevârih-i Âl-i Osman*, (Düz. N. Atsız), İstanbul 1949.

Babinger, Franz- Köprülü, M. Fuad, *Anadolu'da İslâmiyet*, İstanbul 1996.

BARTHOLD, V.V., *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ankara 1975.

....., *Socineniya*, II/1, Moskova 1963.

BAŞTAV, Şerif, "Malazgirt Meydan Muharebesi ve Romen Diojen", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sa. 47, İstanbul 1971, ss. 28-41.

Bayatlı Mahmud Oğlu Hasan, *Câm-ı Cem Âyîn*, (Sade. Fahrettin Kırzioğlu), İstanbul Tarihsiz.

Candar, Avni Ali, "Kayı'nın Bölüntüleri", *Hâkimiyet-i Milliye*, İkinci Kanun 1933.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

Demirtaş, Faruk, "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *Bellekten*, XII/47, Ankara 1948, ss. 575-615.

Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soy Kütüğü)*, (Haz. Zuhâl Kargı Ölmez), Ankara 1996.

Edhem, Halil, *Düvel-i İslâmiye*, İstanbul 1927.

Enverî, *Düsturname*, (Neşr. Mükrimin Halil), İstanbul 1929.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul 1971.

Erzi, Adnan Sadık "Bibliyografya: Tahlil ve Tenkitler", *Bellekten*, IV/14-15, Ankara, 1940, ss. 267-285.

FAZLULLAH, Reşideddin, *Cami'üt-Tevârih*, Tahran, 1374.

GALLOTTA, Aldo, "*Oğuz Efsanesi ve Osmanlı Devleti'nin Kökenleri: Bir İnceleme*", Osmanlı Beyliği (1300-1389) İstanbul 1997.

Gibbons, Herbert Adams, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara 1988.

GIESE, Frederik, *Anonim Tevarih-i Âl-i Osman*, (Haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992.

Gökbilgin, M. Tayyib "Osman I", *İA*, IX, İstanbul 1988, ss. 431-443.

HALLAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1996.

HAMİ, İsmail, *Danışmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 1, İstanbul 1971.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacü 't-Tevârih*, 1, (Yay. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992.

İçişleri Bakanlığı, *Köylerimiz*, Seri: II, Sa. 8, Ankara 1968.

İNALCIK, Halil, "Osmanlı Tarihi Ençok Sapıtılmış Tek Yanlı Yorumlanmış Tarih-tir" *Cogito*, Sa. 19, İstanbul 1999, ss. 25-40.

....., "Osmanlılar", *İA*, XII/2, İstanbul 1988, ss. 286-308.

KAFALI, Mustafa, *Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi*, Ankara 1997.

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, (Çev. Konyalı İbrahim Hakkı), İstanbul 1947.

"Kastamonu'da Hüsameddin Çoban Beg Ailesi", *Tarihî Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüz. 5, İstanbul 1328.

Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lügat-it-Türk Tercemesi*, 1, (Çev. Besim Atalay), Ankara 1992.

Köprülü, M. Fuad, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşei Meseleleri", *Belle-ten*, VII/28, Ankara 1943, ss. 219-305.

....., *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara 1991.

....., *Osmanlı'nın Etnik Kökeni*, İstanbul 1999.

....., "Kayılar", *Türkiyat Mecmuası*, 1, İstanbul 1925, ss. 185-211.

Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âli Osman*, (Neşr. Ali Bey), İstanbul 1341.

Müneccimbaşı, Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel Osmanlı Tarihi (1299-1481)* (Haz. Ahmed Ağırakça), İstanbul.

Neşri, Mehmed, *Neşri Tarihi*, (Haz. Mehmet Altay Köymen), Ankara 1983.

NİHAL, H.-NACİ, Ahmed, "Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri", *Türkiyat Mecmuası*, II, İstanbul 1928, ss. 243-259.

Orkun, Hüseyin, *Namık Oğuzlara Dair*, Ankara 1935.

....., *Türk Tarihi*, IV, İstanbul 1946.

Rasony, László, *Tarihde Türklük*, Ankara 1988.

Refik, Ahmed, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İstanbul 1989.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar*, İstanbul 1992.

....."Bozoklu Oğuz Boylarına Dair" *DTCF Dergisi*, Mart XI/1, Ankara 1953, ss. 65-103.

....."Kayı", *İA*, VI, Ankara 1988, ss. 459-462

Şükrüllah, Behçetü't-Tevârih, (Çev. N. Atsız), İstanbul 1939.

Tekindağ, Şahabettin, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Hakkında Yeni Görüşler", *Atatürk Konferansları 1975*, Ankara 1980, ss. 63-75.

Togan A. Zeki Velidi, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981.

TURAN, Osman, *Türkler Anadolu'da*, İstanbul 1973.

....., *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, İstanbul 1981.

....., *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1984.

Urfalı Mateos, Vekayi-nâmesi (952-1136), (Çev. Hrant D. Andreasyan), Ankara 1987.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, 1, Ankara 1972.

Witteck, Paul, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, İstanbul 1995.

Yücel, Yaşar, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi, Çoban Oğulları, Candar-Oğulları Beylikleri*, Ankara 1980.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I Anadolu'nun Fethi*, İstanbul 1934.

....., "Ertuğrul Gazi", *İA*, IV, ss. 328-337.